

CENTENARUL DIMITRIE GUSTI

— Sesiune de comunicări, Universitatea din Cluj-Napoca, 1980 —

Cu ocazia împlinirii a 100 de ani de la nașterea lui D. Gusti, catedra de filozofie și sociologie a Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca, în coordonarea conf. Ion Aluș, a organizat o sesiune de comunicări. Expresie a bogăției preocupărilor lui D. Gusti, temele comunicărilor au abordat, din diverse unghiuri, personalitatea și opera sa, în ansamblu conturându-se elementele de viabilitate, permanențele unui spirit angajat în progresul României, lucid, critic, sensibil la elementele de noutate și pozitivitate. Pentru o astfel de apreciere a plecat intervenția conf. Ion Aluș, relevând originalitatea sistemului sociologic gustian, care a pornit de la o cunoaștere temeinică a diverselor orientări teoretice ale timpului, unele împărtășite parțial în liniamentele gândirii proprii, pentru a da un răspuns original unor realități sociale specifice României acelor timpuri. Corectînd excesele unor aprecieri mai vechi asupra sociologiei gustiene, conf. univ. I. Aluș a pledat pentru o cît mai largă difuzie a ideilor viabile, ale spiritului științific autentic pe care l-a lăsat Gusti ca moștenire.

În măsura în care problemele sociale ale țării au jucat un rol decisiv în orientarea gândirii și acțiunii lui D. Gusti este firesc să considerăm — a arătat I. Aluș — etapele evoluției concepțiilor gustiene în imbinarea organică cu dezvoltarea școlii monografice. Ceea ce este remarcabil în activitatea lui Gusti este faptul că sistemul său sociologic s-a îmbogățit mereu (și în bună măsură și-a reformulat o serie de teze), prin contactul cu viața socială reală, prin schimbul de idei cu colaboratorii. Așa se explică faptul că în Școala sociologică de la București s-au format cercetători remarcabili, ei înșiși dezvoltînd concepții, soluții originale în legătură cu societatea românească (H. H. Stahl, M. Vulcănescu, Tr. Herseni, A. Golopenția).

Prin preocupările lui, D. Gusti a format sute de cercetători în spiritul unei etici a investigației sociologice științifice puse în serviciul națiunii. Pentru a înfăptui o operă de asemenea amploare, Gusti a desfășurat o intensă activitate de instituționalizare a sociologiei (în învățămîntul universitar, în cel me-

diu, în cercetare), a înființat — între altele — Institutul Social Român.

Un aspect semnificativ al contribuției lui Gusti la elaborarea unei imagini de ansamblu asupra societății, legat de abordarea acesteia din unghiuri multiple printr-un efort multidisciplinar, a fost abordat în comunicarea prof. univ. Călina Mare, care a evidențiat în ce măsură Gusti poate fi considerat un predecesor, contemporan cu noi în abordarea problemelor științifice, multidisciplinar nu prin enciclopedismul care ar putea duce la diletantism ci prin reunirea în echipe a cercetătorilor cu preocupări diferite, dar care împreună pot contura ansamblul raporturilor ce caracterizează un fragment al realității sociale. În acest efort Gusti solicitase aportul unor remarcabili specialiști la cercetările sale din domeniul istoriei, muzicii, etnografiei, economiei, medicinei, științelor juridice, biologiei ș.a.m.d.

O serie de alte comunicări au evidențiat contribuția fiecăreia dintre aceste discipline. Astfel, cercet. șt.-pr. Tiberiu Graur a analizat locul culturii populare în cercetările monografice ale școlii gustiene; prof. univ. dr. Crișan Mircioiu a relevat rolul cadrelor medicale în echipele lui Dimitrie Gusti; conf. dr. Traian Mirza a reliefat valoarea cercetărilor întreprinse de echipele organizate de către Gusti asupra folclorului muzical, studenta Rodica Silvia Sinca, de la facultatea de istorie-filozofie a prezentat o comunicare privind modul de abordare a folclorului românesc în școala gustiană, iar prof. dr. Iosif Timen a prezentat contribuțiile agronomilor la cercetările de sociologie rurală conduse de Gusti.

Un alt grup de comunicări a analizat aspecte metodologice ale școlii înființate și conduse de către Gusti. Marioara Salvanu, arhitect și Alex. Kezsi, economist, au prezentat o comunicare privind metoda zonificării demografice; lect. M. Traian Rotariu a relevat rolul statisticii în monografia gustiană, iar conf. dr. Ștefan Imreh a prezentat experiența monografică a lui Gusti în cercetările de la Unguraș. Comunicarea conf. dr. Balazs Alexandru a subliniat colaborarea autentic științifică și frățească a unor valoroși socio-

logi de naționalitate maghiară, la cercetările lui Gusti, unul dintre ei formându-se ca cercetători temeinici în cadrul echipelor gustiene.

Întâlnirea intelectualilor români și maghiari pe terenul metodologiei monografice s-a completat armonios cu activitățile de cunoaștere și intervenție activă asupra realităților din România.

Ansamblul precizărilor din cadrul sesiunii științifice de la Cluj este semnificativ dacă ținem seama de anii în care a trăit Gusti, 1880—1955, care au marcat o etapă de dezvoltare generală a societății românești pe calea capitalismului dar și a procesului revoluționar de făurire a societății socialiste, având deci probleme complexe de soluționat, dintre cele mai diverse. Încercând — după propria lui expresie — să se conducă întreaga viață după regula supremă de a fi fidel sîsei, de a-și găsi propriul mod de eugetare și acțiune, D. Gusti s-a manifestat în diverse domenii ale vieții culturale, susținând în ansamblu, poziții realiste, raționaliste, continuând firul unei gândiri atașate progresului, încrezătoare în capacitățile de creație ale națiunii noastre.

În mod firesc, D. Gusti a ilustrat și o parte a căutărilor și chiar a eșecurilor intelectualității progresiste românești interbelice, care și-a legat activitatea de structurile societății burgheze fără a-și pierde spiritul lucid și democratic, ceea ce i-a permis să activeze și în anii revoluției și construcției socialiste pentru marile idealuri ale maselor: de pace, de făurire a unei lumi mai bune și mai drepte.

Relevând concepția lui Gusti privind cerința pe care o are știința de a descoperi problemele reale ale vieții sociale și de a-și aduce contribuția la soluționarea lor, unele comunicări au subliniat viziunea amplă, de veritabilă pedagogie socială care l-a condus pe Gusti în stabilirea sarcinilor ce revin nu numai sociologiei, ci ansamblului factorilor ce conlucrează în constituirea și reglarea realității sociale, așa cum a remarcat prof. univ. Teodor Gal precum și remarcabila concepție asupra locului și rolului unor organizații internaționale, ca Societatea Națiunilor, în înfăptuirea idealurilor de pace ale umanității (prof. univ. dr. Marțian Niciu).

Un aspect semnificativ privind combaterea aprecierilor, potrivit cărora sistemul gus-

tian ar fi fost exclusivist orientat spre țărănime, a fost abordat în comunicarea lectorului George Marica, care a subliniat preocupările lui Gusti pentru situația țărănimii, în condițiile în care această clasă socială deținea ponderea hotărâtoare în ansamblul populației și nu dintr-o desconsiderare a rolului altor clase și păături sociale.

În sfârșit, o serie de comunicări au dezbătut rolul diverselor lucrări ale lui Gusti în conturarea sistemului său așa cum a procedat studentul Ioan Mureșan de la Facultatea de Istorie-filozofie, analizând lucrarea de doctorat a lui D. Gusti *Egoism și altruism*, sau al unor discipline întregi în arhitectura de ansamblu cum au fost, de exemplu, comunicările lect. dr. Tudor Cătineanu privind etica în opera lui Gusti, a prof. univ. dr. Alexandru Savu asupra raportului dintre geografie și sociologie, a lect. univ. dr. Liviu Zăprjan asupra concepțiilor politice ale lui D. Gusti.

În lumina acestor succinte aprecieri asupra personalității gustiene apare firesc procesul de cercetare a operei celui care a întemeiat „Școala sociologică de la București” și i-a oferit o bază teoretică solidă, în cadrul amplitudinii politicii noastre culturale de valorificare a tradițiilor progresiste, moștenite de la generațiile anterioare.

În ansamblul ei, sesiunea de comunicări organizată la Universitatea din Cluj a oferit prilejul unei profunde și complexe analize a contribuției lui Gusti la dezvoltarea științelor sociale progresiste în România, a sociologiei în primul rând. A fost nu numai un cald omagiu celui care, născut acum 100 de ani, a reunit într-o personalitate de real prestigiu internațional, savantul, cercetătorul, profesorul, militantul pe țărîm cultural pentru înflorirea națiunii sale, ci a reflectat strădania cercetătorilor clujeni de a folosi metodologia viabilă a Școlii gustiene, de a continua cercetarea noilor realități ale României socialiste în spiritul aceluiași etos remarcabil afirmat de către Dimitrie Gusti.

Liviu Zăprjan

Cluj — Universitatea „Babeș-Bolyai”

CARACTERISTICI FUNDAMENTALE ȘI TENDINȚE ÎN SCHIMBAREA STRUCTURII SOCIALE A R. S. ROMÂNIA ÎN DECENIUL AL 9-LEA

— Dezbateri științifice, 28 martie 1980 —

Secția de sociologie a Academiei de Științe Sociale și Politice a inițiat și organizat dezbaterile științifice cu tema: *Caracteristici*

fundamentale și tendințe în schimbarea structurii sociale a R. S. România în deceniul al 9-lea, ale cărei lucrări au fost deschise de

Constantin Ionescu și la care au participat cercetători, cadre didactice și specialiști în domeniul științelor sociale și politice.

În comunicarea *Principalele caracteristici ale schimbărilor în structura socială în deceniul al nouălea* (Constantin Ionescu și Oscar Hoffman), omogenizarea socială este prezentată ca o legitate a funcționării structurii de clasă și sociale socialiste, deoarece, odată cu fenomenul de reproducție a structurii sociale, are loc și restructurarea treptată a structurii de clasă. Omogenizarea nu e un simplu efect, ci un factor activ, avînd un caracter continuu și stadial.

Pornind de la caracterul stadial al procesului de omogenizare, comunicarea a tratat în special ceea ce este specific etapei actuale de dezvoltare a României, anume preponderența factorilor calitativi care promovează direct sau mediat omogenizarea socială: perfecționarea relațiilor de producție, revoluția tehnico-științifică, perfecționarea formelor de autoconducere, conștiința socială socialistă.

Procesul de omogenizare socială se manifestă în conținutul muncii și în tipul de muncă (fizică și intelectuală), la nivelul modului de viață și al participării sociale. Mobilitatea socială are forme specifice de manifestare, existînd astfel o mobilitate socială de grup (întregul grup își schimbă poziția socială în cadrul configurației de clasă ca urmare a mobilității din interior a claselor sociale), o mobilitate intragenerațională și o mobilitate profesională de grup.

Revoluția tehnică și științifică ca factor calitativ fundamental al dinamicii structurii societății românești, nu este proprie socialismului, dar ea se manifestă specific și de aceea se impune studierea efectelor specifice ale acesteia asupra structurii sociale socialiste, cu deosebire prin acțiunea sa asupra dinamicii relațiilor sociale.

Omogenizarea socială determină schimbarea structurală a instituțiilor sociale și a relațiilor între indivizi. Treptat, va dispărea determinarea dezvoltării sociale și a participării indivizilor prin medierea apartenenței lor de clasă. Școala își va dezvolta funcțiile de socializare și omogenizare. De asemenea, apariția unor noi instituții obștești, organizații de creație extraprofesională vor contribui la accentuarea procesului de omogenizare socială, stimulînd afirmarea plenară a personalității umane.

Unele tendințe ale proceselor de modernizare a structurilor urbane și rurale sînt prezentate în comunicarea ținută de Ioan Matei, în care se realizează o dublă abordare, teritorială și locală, pentru a putea racorda cercetarea sistematică cu planificarea la nivel teritorial, stabilindu-se și prioritățile de dezvoltare economico-sociale.

Deosebiriile dintre rural și urban nu sînt considerate tranșante, aceste două tipuri de localități fiind clasificate după: funcțiile lor, populația și mobilitatea ei teritorială, structura socială a terțiarului. Liantul care structurează aceste două tipuri de comunități constă în oferirea reciprocă de bunuri și servicii. Abordarea sistemică permite determinarea complementarității acestor localități și detașarea unor strategii de dezvoltare integrată rural-urbană.

Ca direcții de dezvoltare pentru comunitățile rurale se remarcă trecerea de la monofuncționalitatea agrară la plurifuncționalitate, care oferă avantaj pentru mai bună utilizare a forței de muncă și stabilizarea acestora, ruralul devenind opțional și nu rezidual. Concomitent cu intensificarea coeziunii rural-urbane, va avea loc regruparea așezărilor rurale aflate în devenire urbană sau în dezafectare.

Spre deosebire de unele opinii care concep trecerea spre urban ca inexorabilă, autorul consideră că singura soluție viabilă este coexistența acestor două tipuri de localități, deoarece necesitățile de beneficiere sînt reciproce și complementare, insistîndu-se spre ameliorarea atributelor specifice. Ștergerea diferențelor sociale esențiale dintre sat și oraș nepunîndu-se produce prin transformarea satului în oraș, ci prin dobîndirea de către mediul rural a unui standard de viață propriu urbanului.

În comunicarea *Mutații în conștiința socialistă, factor principal al omogenizării sociale* (Vasile Popescu și Stellan Stoica) au fost prezentate unele aspecte ale omogenizării sociale în raport cu dinamica conștiinței socialiste, a rolului elementelor normativ-valorice. Autorii au precizat că dificultățile în abordarea omogenizării sociale rezidă și din faptul că acest concept nu dispune de un sistem de indicatori precisi, de unde și dificultatea de surprindere în întreaga complexitate a acestui proces aflat în continuă dezvoltare.

Omogenizarea conștiinței este corelată direct cu omogenizarea sistemului de trebuințe, mai ales cele fundamentale, care nu trebuie înțeleasă ca uniformizare socio-umană, ci ca factor stimulator în afirmarea plenară a personalității. Dificultatea studierii acestei problematice decurge din elementele eterogene componente ale conștiinței. Omogenizarea la nivelul conștiinței nu trebuie înțeleasă ca un proces de egalizare a conștiințelor, ci ca opțiune pentru actualizare, creație, afirmare, printr-un efort continuu de autodepășire, în activitatea specifică umană, ferm angajată în edificarea valorilor societății socialiste multilateral dezvoltate.

Majoritatea participanților la discuții au relevat unele aspecte specifice de manifestare a procesului de omogenizare socială cum ar fi:

în cadrul procesului de omogenizare în socialism, un rol important îl are factorul politic nu revoluția tehnico-științifică (H. Cazacu); în actuala etapă și în perspectivă trebuie avut în vedere rolul intelectualității în configurația structurii de clasă (A. Fîruiță); amploarea pe care o va avea în viitor sectorul terțiar impune o atenție sporită în studierea evoluției acestui fenomen, a optimizării lui (Maria Cobiaș-Băcanu); omogenizarea conștiinței, avînd loc din perspectiva trebuințelor, se impune îmbogățirea, diversificarea lor (Elena Cobiaș).

În încheiere Constantin Ionescu a apreciat consistența contribuțiilor participanților

la dezbaterile acestei teme, de o deosebită actualitate. Așa cum au arătat majoritatea participanților prin numeroase argumente, omogenizarea socială se produce în condițiile unei extreme diversificări a trebuințelor umane, a preocupărilor și formelor de participare a indivizilor. Întrucît fenomenul va cunoaște o dezvoltare fără precedent, noile forme de manifestare trebuie studiate pentru preîntîmpinarea unor eventuale disfuncționalități, în scopul dirijării conștiente a acestui proces.

M. Lazăr

CERCETAREA ZONALĂ A MUNȚILOR APUSENI

— Simpozion, Cluj-Napoca, 15—17 mai 1980 —

Printre tradițiile de mare valoare ale sociologiei românești, se numără și cercetarea cu caracter zonal. Alături de cercetările multi-sau interdisciplinare cunoscute (Vrancea, Dolj etc.), este pe punctul de a demara una nouă: *cercetarea zonală a Munților Apuseni*. Deși această zonă a țării a mai făcut obiectul unor studii, globale sau parțiale, atît înainte cît și după cel de-al doilea război mondial (ultimul în 1951), cercetarea care se pregătește capătă o importanță deosebită atît prin amploare cît și prin problemele noi și specifice pe care le abordează și cărora va trebui să le ofere soluții.

Organizatorii acestei cercetări au avut ideea de a organiza o dezbatere științifică în fața de pregătire (și nu după încheierea studiilor, așa cum se obișnuiește de cele mai multe ori), în vederea confruntării cu un evantai larg de opinii și argumente în legătură cu problemele teoretice și metodologice ale investigației. În acest scop, în zilele de 15, 16 și 17 mai s-a desfășurat la Cluj-Napoca simpozionul cu tema *Optimizări social-economice în profil teritorial*, organizat de Academia de Științe Sociale și Politice (Secția sociologie), Universitatea „Babeș-Bolyai”, Institutul Județean de Cercetări și Proiectări și colectivul interdisciplinar de cercetare „Munții Apuseni”, încheiat și coordonat de conf. univ. Ion Aluș.

Lucrările simpozionului au fost deschise de tov. N. Beuran, prim-vicepreședinte al Consiliului Popular al Județului Cluj, care a relevat necesitatea cercetărilor interdisciplinare în cazul unor zone complexe din punct de vedere social-economic, etnografic și demografic, în contextul activităților de pla-

nificare curentă și de perspectivă. În cuvîntul său introductiv, conf. univ. I. Aluș a salutat pe participanți — cercetători, cadre didactice și specialiști din București, Iași și Cluj-Napoca, vechi profesori clujeni care au luat parte la cercetările anterioare în zona Apusenilor — mulțumind tuturor pentru răspunsul la apelul lansat de organizatori în vederea pregătirii temeinice a acestei ample cercetări. În continuare, s-a referit la problemele teoretice și metodologice cu care se confruntă grupul interdisciplinar precum și la fenomenele concrete specifice zonei Munților Apuseni, unele dintre ele consacrate, altele apărute în ultimele decenii (nivel de trai mai scăzut comparativ cu alte zone, depopularea munților, îmbătrînirea demografică, pierderi de ocupații tradiționale necompensate de activități noi, echivalente ca volum, menținerea unei productivități scăzute a culturilor agricole, pășunilor etc.).

Cele 25 de comunicări prezentate s-au împărțit în două grupe tematice distincte: **a.** comunicări care au abordat *probleme teoretice și metodologice ale cercetării*: conceptele de optim economic, demografie, socio-economic, optimizare în profil teritorial, calitatea vieții, interdisciplinaritate, decupaj teritorial, zona de convergență, profilare economică etc.; **b.** comunicări pe *problemele concrete ale zonei*: agricultura în zona de deal și munte, economia silvică, pășunatul, resursele minerale etc.

În prima serie de comunicări, s-a inserat cea a profesorului Al. Bărbat (Iași) asupra *Perspectivelor ruralului* (prezentată, în lipsa autorului, de conf. univ. dr. V. Miftode) care, pe baza unor cercetări concrete (satul

Drăguș), a formulat concluzia potrivit căreia satul poate rămâne o entitate socială nealterată, țăranii rămânând ei înșiși integrați mediului sătesc, chiar în prezența unor fenomene cu efect presupus „perturbator” precum activitățile economice secundare, navelismul masiv etc., care pot și trebuie să conducă la modernizarea ruralului, dar nu la distrugerea sa. Alte comunicări au fost dedicate unor clarificări conceptuale: A. Giurgiu (Cluj-Napoca), *Probleme ale optimului zonal*, așa cum este definit în literatura economică; Tr. Rotaru (Cluj-Napoca) a prezentat interesante *Considerații asupra noțiunii de optim demografic*, din perspectiva corelării acestuia cu producția și productivitatea, și în sfârșit, I. Aluș și Al. Keszi (Cluj-Napoca) au supus atenției, concepția lor originală cu privire la *Optimul social global în profil teritorial*, prin care, pe baza unei cunoașteri aprofundate a zonei, au schițat trei strategii posibile de dezvoltare a Munților Apuseni.

Problemele zonării în cercetările sociologice au constituit un alt aspect dezbătut la simpozion. În comunicarea sa, I. Matei (București) s-a oprit asupra conceptului de „dezvoltare integrată” din unghiul abordării teritoriale (*Abordări teritoriale în dezvoltare integrată*), subliniind faptul că diferențierile dintre decupajele teritoriale administrative și cele funcționale (arii de convergență) sînt cel mai adesea profunde și, de aceea, trebuie ținut cont de ele. Unul dintre exemplele invocate a fost cel al cercetării zonei hunedorene a Munților Apuseni (din anul 1949) care a reușit investigarea funcționalităților zonale în raport cu structuri economice, sociale și etnografice particulare. Referindu-se la *Problemele zonării în cercetările sociologice*, V. Miștode a prezentat rezultate interesante ale cercetărilor desfășurate de către Universitatea din Iași, relevînd unele disfuncționalități care au însoțit procesele de urbanizare datorită unei planificări zonale deficiente. Tot pe această linie, a demersului teoretic și metodologic s-au înscris argumentele prof. A. Roth pentru *Cercetarea interdisciplinară* precum și considerentele asupra *Sistemului de indicatori ce caracterizează calitatea vieții* (N. Giurgiu și A. Vorzsak).

În cadrul celei de-a doua grupe tematice de comunicări o atenție deosebită a fost acordată problemelor sistematizării teritoriale în zona Munților Apuseni și evoluția așezărilor umane. M. Salvanu și Al. Keszi (*Eficiența modernizării cadrului construit al așezărilor*) au expus punctul de vedere al proiectării, relevînd necesitatea particularizării intervenției planificate în funcție de condițiile umane, socio-istorice și economice concrete; E. Molnar și V. Surd au descris situația actuală a rețelei de localități

(*Sistemele de așezări din Munții Apuseni*) iar I. Aluș, Tr. Rotaru, C. Iancu și A. Râmboiu au expus o metodologie cadru pentru *Determinarea viabilității localităților*. Între alte comunicări s-au înscris: *Perspective de noi resurse minerale în zona Munților Gilău* (I. Mărza, I. Bedeleian și L. Ghergari), *Aspecte ale populării Munților Apuseni prin intermediul pășunatului* (Al. Savu), *Probleme ale agriculturii în zona de deal și de munte* (B. Samochiș), *Indicatori pentru eficiența economico-financiară a economiei silvice în profil teritorial* (Gh. Stăneanu și I. Trenca).

Aspecte esențiale și valoarea cercetării (de tip monografic) din anul 1951 au fost comunicate de I. Aluș și Al. Keszi (*O abordare pluridisciplinară a Apusenilor în 1951*) și completate prin intervenția etnografului V. Butură, precum și a altor participanți la acest studiu. O altă comunicare interesantă pentru auditoriu a fost contribuția doctorandului suedez Per Ronnas care s-a referit la tendințele *Dezvoltării zonale în Suedia*, fără în care mediul rural nu mai există în prezent (cel puțin în formele cunoscute la noi).

Deosebit de bogate, sub aspectul numărului de intervenții cit și din punct de vedere al conținutului, au fost discuțiile purtate în urma comunicărilor, prin care s-au adus completări și furnizat informații cu privire la o serie de probleme concrete ale zonei și s-au făcut sugestii în legătură cu posibilitățile de dezvoltare.

Cea de-a treia zi a fost dedicată unei vizite, extrem de utile, în zona clujană a Munților Apuseni. Cu această ocazie au putut fi cunoscute, în teren, unele particularități ale sistemului de așezări și ale așezărilor însele (de pildă comuna Mărișel, foarte risipită: 15 trunchiuri de vatră), o serie de obiective economice și amplasamentele unor proiecte care vor ridica unele probleme sociale (lacul de acumulare de la Tarnița, un alt viitor lac artificial care va necesita mutări de populație), precum și un interesant experiment social: reconstrucția satului Belș (inundat și el de un lac de acumulare) într-o formulă complet modernizată, atît sub aspect edilitar (drum de acces asfaltat, curent electric, canalizare, apă curentă, complex comercial și casă de cultură, școală, internat etc.) cit și arhitectonic, căutîndu-se totodată completarea activităților din sectorul primar cu cele secundare și chiar terțiare, fără de care se consideră că noua așezare nu va fi viabilă.

Prin modul său de organizare și desfășurare, simpozionul a constituit o reușită, la aceasta contribuind, pe deplin, competența și activitatea laborioasă a grupului de cercetare din Cluj-Napoca.

Călin Anastasiu, Alin Teodorescu

AL III-LEA CONGRES NAȚIONAL DE SOCIOLOGIE DIN R.D.G.

— martie, 1980 —

În perioada 25—27 martie 1980 s-a desfășurat la Berlin, al III-lea Congres național de sociologie. Lucrările Congresului s-au concentrat pe analiza structurii sociale și a modului de viață în procesul de făurire a societății socialiste dezvoltate. Sintetizând unele elemente fundamentale ale societății aflate la un anumit nivel de dezvoltare (economică, socială, politică și culturală), analiza structurii sociale a evidențiat multitudinea interdependențelor din cadrul sistemului social, furnizând explicații relevante despre activitatea oamenilor, despre modul lor de viață etc.

Congresul a reunit peste 850 participanți — cadre universitare și din instituții de cercetare, sociologi din unități economice, reprezentanți din domeniul activității productive, conducători de întreprinderi industriale și unități agricole, delegați ai partidelor politice și ai organizațiilor de masă. La congres au participat, de asemenea, invitați din țări socialiste și reprezentanți ai unor partide comuniste și muncitorești din unele țări capitaliste dezvoltate.

Vicepreședinta Asociației Internaționale de Sociologie — Magdalena Sokolovska (Polonia) — a adresat un cuvânt de salut participanților.

Lucrările Congresului s-au desfășurat în două ședințe plenare, 11 grupuri de lucru și 5 mese rotunde.

În ședințele plenare s-au prezentat 18 referate abordând probleme ale structurii sociale și modului de viață socialist din R.D.G. Referatul principal intitulat *Structura socială și modul de viață în construirea societății socialiste dezvoltate în R.D.G.*, prezentat de prof. dr. Rudi Weidig — președintele Comitetului Național pentru cercetări sociologice —, a avut în vedere: societatea socialistă și modul de viață socialist; structura socială și modul de viață în lupta ideologică de clasă; munca în socialism — progresul tehnico-stiințific și dezvoltarea structurii sociale și a modului de viață; modul de viață socialist — proces format și diferențiat al tuturor claselor straturilor (păturilor) și grupurilor sociale.

Referatul a subliniat faptul că analiza structurii sociale trebuie să pornească de la structura socială de clasă, urmărindu-se interesele fundamentale, clasele care se află în centrul dezvoltării sociale, direcția de dezvoltare materială și cultural-spirituală în societate și cum se constituie, pe această

bază, modul de viață al claselor, păturilor și grupurilor sociale, precum și relațiile dintre ele.

Analiza teoretică a referatului a fost însoțită de o serie de rezultate ale cercetărilor sociologice concrete atit în ceea ce privește trăsăturile și evoluția structurii sociale, în special mutațiile de ordin calitativ, ce au avut loc în acest domeniu, cit și ale modului de viață socialist din R.D.G. Modul de viață oglindește activitatea esențială a oamenilor din societate, caracterizat prin creativitate, orientarea spre randament, ridicarea nivelului de cunoștințe, participarea activă la conducere și planificare, colectivism, patriotism și internaționalism proletar.

Celelalte referate prezentate în cadrul ședințelor plenare au tratat, de asemenea, aspecte specifice structurii sociale și modului de viață, diferențiat pe clase sociale și categorii de populație, medii de rezidență, sectoare de activitate etc.

O importanță deosebită s-a acordat: analizei procesului de apropiere dintre munca fizică și cea intelectuală, dintre clasa muncitoare și intelectualitate (prof. dr. Manfred Lötsch); investigații direcțiilor de îmbogățire a conținutului muncii și ale dezvoltării sociale a întreprinderilor industriale (Rudhard Stollberg); problematicei repartizării forțelor de producție în teritoriu: locuri de muncă în industrie vor apărea pe viitor numai în mediul rural realizându-se o apropiere între locul de muncă și domiciliu, se va menține actuala proporție între populația urbană și cea rurală, nemaifiind posibil și necesar continuarea concentrării urbane (prof. dr. Werner Ostwald). Au fost abordate, de asemenea, probleme ca: modul de viață din marile orașe, subliniindu-se necesitatea multiplicării posibilităților de petrecere a timpului liber, învingerea tendinței de izolare (lector dr. Peter Voigt); modul de viață al țăranilor și formarea conștiinței lor socialiste (prof. dr. Kurt Krambach); analiza relațiilor din cadrul familiei și a factorilor de întărire a coeziunii acesteia, dat fiind numărul relativ mare de divorțuri și o natalitate relativ scăzută (prof. dr. Herta Kuhrig); problematica formării personalității, relația educație-mod de viață (prof. dr. Gunar Winkler); rolul și activitatea tineretului în cadrul societății (prof. dr. Artur Meier).

În cadrul grupurilor de lucru cele mai multe teme abordate au completat lucrările din ședințele plenare. Astfel, au fost abordate teme ca: apropierea dintre clasa mun-

citoare și intelectualitate (președinte prof. dr. Manfred Lötsch); structura socială și modul de viață al populației de la sate și dezvoltarea producției de tip industrial în agricultură (prof. dr. Kurt Krambach); progresul științifico-tehnic, personalitatea și modul de viață socialist (lector dr. Rosemaria Winzer); forța de muncă și problemele formării și calificării profesionale (prof. dr. Günther Bohring); dezvoltarea socială a omului și modul de viață socialist (lector dr. Peter Voigt); familia, femeia în cîmpul muncii și modul de viață socialist (prof. dr. Herta Kuhrig); activitatea socială a tineretului și modul de viață socialist (prof. dr. Walter Friedrich); timpul liber și modul de viață socialist (prof. dr. Helmut Hanke); politica socială și modul de viață socialist (prof. dr. Gunar Winkler); structura socială și modul de viață socialist din perspectiva contradicțiilor ideologice de clasă (prof. dr. Artur Meier).

Grupul de lucru condus de prof. dr. Horst Berger a avut o tematică cu caracter metodologic: problematica indicatorilor în analiza sociologică a structurii sociale și a modului de viață. Comunicările prezentate au reliefat importanța elaborării unui sistem de indicatori pentru analiza structurii sociale și a modului de viață. De asemenea, un loc important l-au ocupat analiza relației indicator-indicatori, funcțiile indicatorilor sociali, ca și activitățile de selectare, verificare empirică, standardizare, construire de indicatori sintetici (general), modelare, construirea băncii de date, abordarea interdisciplinară etc. În acest sens, prof. Berger a relevat, printre altele, *funcția analitică* a indicatorilor sociali ca elemente de reflectare a caracteristicilor cantitative și calitative și nivelurile de organizare socială pentru care trebuie elaborați acești indicatori. Prof. dr. G. Dobrianov (R. P. Bulgaria) a prezentat o comunicare pe tema indicatorilor structurii de clasă și al modului de viață socialist insistind asupra identificării tuturor factorilor ce influențează, pozitiv sau negativ, modul de viață socialist. Prof. dr. H. Wolf s-a oprit îndeosebi la analiza relației dintre indicatorii obiectivi și subiectivi în studiul modului de viață. Alte intervenții au abordat problematica elaborării indicatorilor sociali și utilizarea acestora în activitatea practică, sau condițiile și criteriile de selectare a sistemului de indicatori în studiul structurii sociale (lector dr. Ioan Mărginean).

Discuțiile purtate la mesele rotunde au cuprins și ele o tematică variată. Menționăm în primul rînd dezbaterile referitoare la *Formarea cadrelor pentru sociologie și integrarea lor în activitatea practică*. La această temă discuțiile au fost conduse de Rudhard Stol-

berg și au participat profesori universitari directori ai unor institute de cercetare și de întreprinderi, ministrul adjunct al Ministerului Învățămîntului Superior și Mediu de Specialitate, cercetători, sociologi din unități economice.

Din discuțiile purtate a reieșit că în R.D.G. învățămîntul sociologic este organizat pe două niveluri:

1. pregătirea sociologilor prin cursuri universitare de cinci ani, cursuri începute în 1975, iar în 1980 au avut primii absolvenți;
2. cursuri postuniversitare de pregătire în domeniul sociologiei a unor cadre cu specialități diferite. Ele au debutat în 1967 iar din 1973 acordă diplomă de sociolog.

În perspectivă se dorește organizarea unor cursuri postuniversitare și pentru absolvenții de sociologie. În prezent au circa 400 diplomați în sociologie.

Discuțiile purtate au avut în vedere și domeniile practice unde își desfășoară activitatea sociologii. De asemenea, s-a subliniat necesitatea îmbinării activității teoretice și de cercetare științifică, pentru rezolvarea unor sarcini operative, în cadrul organizațiilor economice.

După cit a reieșit, cei mai mulți sociologi lucrează în combinatele industriale, laboratoare. Cercetările se realizează în echipă, de regulă în colaborare cu diferite universități. Accent deosebit s-a pus pe necesitatea efectuării unor cercetări cu caracter interdisciplinar.

Discuțiile purtate au scos în evidență eficiența economică (reducerea fluctuației, creșterea productivității, dezvoltarea socială a întreprinderii) a cercetărilor și a activității sociologilor din combinatele industriale, dar și faptul că proaspeții absolvenți sînt puși în fața unor sarcini care uneori îl depășesc. În acest sens se are în vedere problema integrării sociologilor în cadrul unităților economice și conlucrarea lor, în continuare, cu cadrele universitare și institutele de cercetare științifică.

Tot în cadrul meselor rotunde s-au dezbătut temele: *Dezvoltarea modului de viață în orașele mari* (coordonator prof. dr. Georg Assman); *Teritoriu, structură socială și mod de viață* (lector dr. Siegfried Grundmann); *Viață rațională și modul de viață socialist* (dr. Rolf Lämmel); *Sociologia țărilor în curs de dezvoltare* (lector dr. Klaus Ernst).

În încheiere subliniem faptul că Congresul național de sociologie din R.D.G. a confirmat — așa cum arăta prof. Weidig — noul stadiu de dezvoltare a sociologiei în această țară, care și-a dovedit deja eficiența sa, atît în plan teoretic, cît și în cel aplicativ.

dr. Ioan Mărginean
Academia „Ștefan Gheorghiu”

PROBLEME SOCIOLOGICE ALE ȘTIINȚEI ȘI ÎNVĂȚĂMÎNTULUI ÎN CONDIȚIILE REVOLUȚIEI TEHNICO-ȘTIINȚIFICE

— Conferință națională, 15—17 mai 1980, R. P. Bulgaria —

Institutul de sociologie din Sofia și Universitatea „Kiril și Metodie” din Veliko Tîrnovo au organizat între 15—17 mai a.c. prima conferință națională pe tematica sociologiei și științei învățămîntului, la care au participat, pe lângă cadre didactice și cercetători în sociologie și specialiști în psihologie, pedagogie, istorie, critică literară, economie politică, filozofie. În cadrul conferinței, desfășurată în plen și în trei secțiuni, au fost invitați și următorii sociologi din celelalte țări socialiste: V.J. Kelle, V.A. Jamin, D.D. Ralkova din U.R.S.S., H.G. Maier și I. Haitz din R.D.G., Ianoș Farcaș din R.P. Ungaria și M. Larionescu din R.S. România.

Deschizînd lucrările conferinței tovarășul N. Vasiliev, prim secretar de partid al zonei Veliko Tîrnovo, a subliniat semnificația politică-ideologică a acestei manifestări științifice consacrată dezbaterii problemelor actuale ale științei și învățămîntului în Bulgaria, îndeosebi a sarcinilor care stau în fața învățămîntului și cercetării trasate de recentul congres al învățămîntului, în cuvîntarea tovarășului Todor Jivkov.

Desfășurarea lucrărilor conferinței a pus în evidență, fie prin alcătuirea deliberată a programului de lucru, fie prin orientarea discuțiilor, cîteva teme majore pe care le ridică studiarea concretă a problemei sociologiei științei și învățămîntului. Sintetizînd lucrările conferinței am releva următoarele teme care au dominat aceste dezbateri:

a. *procesul intelectualizării practicii sociale în Bulgaria*, a constituit o temă centrală a conferinței, făcînd obiectul mai multor comunicări prezentate atît în plenară cit și în secțiunile de lucru. Cea mai importantă expunere a acestei problematice a fost făcută de prof. Nico Iahiel, a cărui comunicare, intitulată *Intelectualizare, învățămînt, știință* a deschis lucrările în ședința plenară. Principalele dimensiuni ale conceptului de intelectualizare a practicii social-economice în societatea bulgară, așa cum au fost precizate de prof. Iahiel, privesc: creșterea volumului de cunoștințe în toate domeniile vieții sociale; pătrunderea științei în activitatea socială, creșterea capacității omului contemporan de a accepta noul în practica socială odată cu intensificarea procesului intelectualizării.

Remarcînd că procesul de intelectualizare se află în strînsă corelație cu procesul de învățămînt, Niko Iahiel a constatat că învățămîntul a rămas în urma necesităților

social-economice ale Bulgariei, pronunțîndu-se pentru înscrierea fără rezerve a sociologiei științei într-un efort concertat, pluridisciplinar, care să ridice calitatea procesului instructiv-educativ la nivelul exigențelor puse de practica social-economică.

Optici complementare asupra procesului de intelectualizare a practicii sociale au fost analizate și argumentate în alte rapoarte și intervenții. Dintre ele putem menționa: funcția integratoare a științei în societate (V. Samullov, Bulgaria), aspecte ale determinării sociale a creației tehnico-științifice (G. Gornev, Bulgaria), aspecte actuale ale procesului intelectualizării în domeniile agriculturii și industriei (M. Markov, Bulgaria), efecte sociale ale învățămîntului și științei (V.A. Jamin, U.R.S.S.), rolul sistemului de învățămînt în formarea personalității creatoare (Kiril Vasiliev, Bulgaria), probleme actuale ale sociologiei educației (R. Donev, Bulgaria), critica teoriilor burgheze privind politica în domeniul științei și tehnicii în socialism (W. Bon, R.D. Germană), probleme sociologice ale transformării științei în forță nemijlocită de producție (T. Trendafilov, Bulgaria), unli factori ai accelerării progresului tehnic (H. Demozetov, Bulgaria), știința și dezvoltarea personalității (N.I. Makeșin, U.R.S.S.), politica științei ca obiect al cercetării sociologice (J. Nedev, Bulgaria) ș.a.

O serie de alte comunicări și dezbateri au susținut teza complementarității rolurilor sociologului în cercetarea și acțiunea socială, accentuînd asupra rolului comunităților științifice de a constitui adevărați catalizatori ai cunoștințelor despre mecanismele, procesele și căile schimbării sociale, îndeosebi în direcția intelectualizării practicii sociale. Spre deosebire de modelul tradițional al comunităților științifice, cercetarea științifică actuală în domeniul sociologiei și al celorlalte științe sociale este orientată spre viitor, ridicînd probleme asupra evoluției sociale, sociologii fiind solicitați să-și asume responsabilități pentru deschideri și opțiuni cu importante efecte în strategia dezvoltării sociale. Implicarea comunităților științifice în procesele de dezvoltare socială, în procesul intelectualizării practicii sociale, vocația aplicativă a cercetărilor sociologice, organizarea corespunzătoare a instituțiilor științifice, dimensiunile profesionale și etice ale statutului cercetătorului în științele sociale sînt teme ce au intervenit frecvent. Comunicările au dezvăluit lărgirea tematicii cercetării

de sociologie a științei, diversificarea metodelor de abordare și adaptarea lor la noile realități, includerea în perimetrul investigațiilor a unor fenomene și procese noi care se produc în viața socială: procesul de intelectualizare în sistemele pedagogice ca factor principal al intelectualizării societății bulgare (I. Marev, Bulgaria), structura socială și abilitățile cognitive ale personalității (L. Gheorghiev, Bulgaria), aspecte ale sistemului de indicatori de evaluare a eficacității învățământului (N. Velicov, Bulgaria), învățământul ca valoare socială și individuală (P. Boiadjeva, Bulgaria), caracteristici ale activității lucrătorilor din domeniul cercetării științifice (P. Simeonov, Bulgaria), tipul de cunoaștere și structura potențialului științific în comunitatea științifică (H.G. Maier, R.D.G.), profesionalizarea activității științifice, indicatorii și criteriile diagnozei științifice (N. Mateev, Bulgaria), „Știința mare” și unele schimbări produse în interrelațiile comunității științifice (K. Petkova, Bulgaria), sistemul de comunicare ca problemă morală în rindul colectivităților științifice (D.D. Ralkova, U.R.S.S.), oamenii de știință și organizarea științei (J. Genova, Bulgaria), cercetarea sociologică și problema planificării științei (P. Bliznakov, Bulgaria).

În secțiunea „Știință și societate” a fost prezentată comunicarea participantului român, referitoare la *Statutul științei în socialism*, care a evidențiat experiența țării noastre, contribuția în ce privește statutul științei, funcțiile științei, modul ei de organizare, insistând asupra următoarelor aspecte: modelul românesc original al științei ca parte integrantă a strategiei de dezvoltare social-economică elaborată de Partidul Comunist Român; știința — factor de bază, fundamental al progresului social; planificarea științei în concordanță cu cerințele dezvoltării social-economice accelerate; abordarea dialectică a condiționării social-economice a științei în strinsă interdependență cu autodezvoltare sa; integrarea tot mai accentuată a științei cu

activitatea productivă și cu învățământul; intensificarea cercetărilor teoretice fundamentale și aplicative, a cercetărilor multidisciplinare și interdisciplinare, accentuarea caracterului prospectiv al investigațiilor.

Un caracter intruciv diferit ca mod de abordare și conținut tematic l-au avut rapoartele și intervențiile axate pe aspectele teoretico-metodologice ale sociologiei științei. S-au remarcat aici două rapoarte ample, conținând modalități opuse de a aborda conceptul de sociologie a științei, care au prilejuit dezbateri în contradictoriu. Profesorul Ianoș Farcaș din Ungaria a introdus frontal o delimitare conceptuală între sociologia științei și știința despre știință: obiectivul sociologiei științei cuprinde, după autorul amintit, capacitatea de a produce știința, mecanismele interne ale comunității științifice, structura de statuti și roluri ale organizațiilor științifice în vreme ce știința despre știință are în vedere locul și rolul științei în sistemul instituțiilor sociale (politice, economice, culturale); cele două discipline sînt, în optica profesorului maghiar, în raporturi de complementaritate. Un punct de vedere diferit au manifestat în intervențiile lor prof. Kelle (U.R.S.S.), N. Iahiel și I. Mincov (Bulgaria). Relevînd o anumită sterilitate a discuțiilor asupra obiectului disciplinelor amintite, prof. Kelle a prezentat diferite puncte de vedere asupra subiectului în cauză; știința despre știință ca conglomerat mecanic de cunoștințe, ca un complex de științe care abordează fiecare, din unghiul său de vedere, problematica cercetării științifice, sociologia științei fiind un astfel de domeniu particular.

Prin caracterul viu al dezbaterilor și prin nivelul științific ridicat al comunicărilor, prima conferință națională din R.P. Bulgaria în domeniul sociologiei științei și învățămîntului a constituit o reușită deplină.

Maria Larionescu

Centrul de cercetări sociologice

SEMINARUL „TRANZIȚIA DEMOGRAFICĂ. INTERRELATIA ÎNTRE EVOLUȚIA DEMOGRAFICĂ ȘI DEZVOLTAREA ECONOMICĂ”

Bari (Italia), 28—29 martie 1980

Universitatea din Bari, prin catedra sa de demografie al cărei titular este prof. Luigi Di Comite, a organizat, împreună cu Societatea Italiană de Economie, Demografie și Statistică, un seminar pe tema tranziției

demografice, ale cărui lucrări s-au desfășurat în zilele de 28—29 martie 1980.

În peisajul contemporan al demografiei, problema tranziției demografice s-a impus

ca una din cele mai actuale și cuprinzătoare, concentrând în ultimii ani nu numai eforturile demografilor, ci și cele ale economiștilor, sociologilor, antropologilor, geografilor, istoricilor.

Primele formulări ale teoriei tranziției demografice se datorează demografului american W. Thompson (1929) și demografului francez A. Laudry (1934); dezvoltarea ei modernă însă este de dată relativ recentă (F. W. Notestein, 1945). În esență, tranziția demografică este trecerea unei populații naționale de la niveluri ridicate ale natalității și mortalității la niveluri mai scăzute, în decursul unei anumite perioade de timp, în care se produc adânci schimbări sociale, economice, culturale etc.¹, ce caracterizează — în limbaj sociologic — modernizarea societății. Cu oarecare convenționalitate, nivelurile inițiale (pretranziționale) sînt: 35–40 nașcuți-vii la 1 000 locuitori și 25–30 decese la 1 000 locuitori, iar nivelurile finale (post-tranziționale) sînt de 18–20 nașcuți-vii la 1 000 locuitori și 8–10 decese la 1 000 locuitori. Se remarcă că în ambele situații, excedentul sau creșterea naturală este de 10 la 1 000 locuitori, corespunzînd unei rate de creștere demografică de aproximativ 1 la sută anual. Între nivelurile inițiale și cele finale se situează tranziția demografică. Schema de mai sus este caracteristică țărilor din Europa, America de Nord (S.U.A. și Canada), Australia, Noua Zeelandă și Japonia, care constituie grupa țărilor dezvoltate și care au parcurs fazele tranziției demografice. Desigur, există particularități de la o țară la alta. În unele cazuri, tranziția începe cu scăderea mortalității, urmată de scăderea natalității; în alte cazuri, scăderea natalității precede pe cea a mortalității; în fine, sînt cazuri cînd scăderea natalității și mortalității este concomitentă. Perioada în care are loc tranziția demografică diferă și ea; obișnuit se consideră durata unui secol. Unele țări din Europa s-au înscris mai devreme în acest proces, altele — mai tîrziu. S-au pus astfel în evidență diferite tipuri ale tranziției. Interesul pe care îl prezintă teoria tranziției demografice este dublu: pe de o parte, transformarea modelului descriptiv al acesteia într-un model explicativ, care să pună în evidență cauzele sau factorii sociali, economici, culturali, psihologici care generează tranziția și o însoțesc, iar pe de altă parte, elaborarea unui model predictiv care să descrie tranziția demografică a țărilor în curs de dezvoltare, aflate în faza pretranzițională sau în prima fază a tranziției, marcată de scăderea mortalității. Să mai menționăm că tranziția nu se referă numai la scăderea nata-

lității și mortalității; ea antrenează și alte schimbări demografice, cum ar fi nupțialitatea, structura pe vîrste a populației totale, structura populației active, migrația etc.

Se poate lesne înțelege de ce tranziția demografică a devenit problema centrală a demografiei: în ultimă analiză, ea înseamnă studiul complex al evoluției demografice, în optică retrospectivă și prospectivă, în contextul general al transformărilor societății și economiei, ale modelelor culturale. Tema solicită eforturi interdisciplinare în cadrul cărora contribuții importante trebuie să aducă demografia istorică, geografia istorică, antropologia culturală, sociologia populației, însușindu-și procedee și metode moderne cum sînt cele oferite de teoria generală a sistemelor, modelarea demo-economică, simulările electronice și altele.

Inventarierea literaturii de specialitate din ultimii 15–20 de ani consemnează înmulțirea considerabilă a contribuțiilor la teoria tranziției demografice, datorate diferitelor școli naționale, diferiților oameni de știință. În acest context se cuvine subliniat aportul remarcabil al demografiei italiene. Istoria statisticii și demografiei a fost ilustrată, secole de-a rîndul, de mari personalități științifice din Italia. Perioada modernă a cunoscut contribuțiile excepționale ale unor demografi și statisticieni precum: Corrado Gini (1884–1965), figură binecunoscută statisticienilor și demografilor români; Giorgio Mortara (1885–1967), L. Amoroso, M. Boldrini, A. Nicefaro, L. Livi, Fr. Savorgnan și alții².

Fiecare generație a demografilor este bine reprezentată; generațiile cuprinzînd pe Nora Federici, Stefan Somogyi, Paolo Fortunati, Bernardo Colombo, Bruno de Finetti, Alessandro Costanzo, Vittorio Castellano, Mario De Vergotini, A. Golini, sînt continuate de generații mai tinere ilustrate de M. Livi-Bacci, Luigi di Comite, R. Cagliano De Azevedo, Marcello Natale, Michele De Candia și alții.

În Italia, interesul pentru demografie este ilustrat și de numărul mare de catedre de demografie și de institute de statistică și demografie la diferite universități. La Roma sub conducerea lui Nora Federici³, funcționează Institutul de demografie al Facultății de științe statistice, demografice și actuariale; catedre de demografie există la universitățile din Florența (prof. M. Livi-Bacci), din Bari (prof. Luigi di Comite), Palermo (prof. Ste-

² În lucrarea: Vl. Trebici, *Mică enciclopedie de demografie*. București, Edit. științifică și enciclopedică, 1975, figurează un număr de 15 demografi și statisticieni italieni.

³ Nora Federici este cunoscută cititorilor revistei noastre și prin studiul *Demografia*. În „Viitorul social”, nr. 2, 1974, p. 341–349.

¹ Mai pe larg, Vl. Trebici, *Tranziția demografică în România*, în „Viitorul social”, nr. 2, 1978, p. 335–344.

fano - Somogyi), Napoli, Bologna, Padova, Siena, Torino și altele. Majoritatea acestora editează periodice de specialitate. Există un Comitet italian pentru studiul problemelor populației, care editează revista Genus, fondată de Corrado Gini (1945). Își desfășoară activitatea Societatea Italiană de Economie, Demografie și Statistică, care editează remarcabila publicație „Rivista Italiana di Economia, Demografia e Statistica” (întemeiată în 1947).

Activitatea științifică a demografilor italieni poate fi apreciată și din numărul apreciabil de cărți, studii și articole publicate în perioada 1930—1972⁴.

În lucrările demografilor italieni vom regăsi practic toate domeniile și problemele demografiei, începând cu cele de demografie istorică și terminând cu cele de biometrie, antropologie. În ultimii ani s-au dezvoltat preocupările pentru tranziția demografică, domeniu în care o contribuție importantă aduce prof. Luigi Di Comite și catedra de demografie de la Universitatea din Bari.

La simpozionul din 28—29 martie 1980 au fost prezentate cinci referate: 1. Jean-Claude Chesnais (Institutul național de studii demografice, Paris), *Aspecte socio-economice ale tranziției demografice*; 2. Prof. Marcello Natale (Universitatea din Roma), *Tranziția demografică și mortalitatea*; 3. Prof. Raimondo Gagliano de Azevedo (Universitatea din Roma), *Tranziția demografică și migrația*; 4. Prof. Luigi Di Comite și Michele de Candia (Universitatea din Bari), *Tranziția*

demografică și evoluția structurilor populației; 5. Prof. Vladimir Trebici, *Tranziția demografică în țările din Europa de Est: cazul României*.

La lucrările seminarului au participat profesori și cercetători de la universitățile din Bari, Roma, Palermo, Pavia, Bologna și Siena. Cele cinci comunicări au adus contribuții la dezvoltarea teoriei tranziției demografice din unghiuri diferite. S-a căutat să se pună în evidență tipologia mortalității în cursul tranziției, corelația dintre tranziție și migrațiile interne și internaționale, schimbările în structura demografică, în special îmbătrânirea demografică, care însoțesc tranziția demografică. Nu au lipsit considerațiile metodologice, încercările de modelare matematică și simulare electronică, folosind un număr apreciabil de variabile demografice și socio-economice.

Comunicarea reprezentantului român a prezentat evoluția demografică pe o perioadă de circa nouă decenii, descriind fazele tranziției demografice și stărind asupra particularităților ei din ultimele trei decenii, în contextul unor adinci transformări politice, economice, culturale. S-a subliniat utilitatea folosirii teoriei sistemelor pentru a explica comportamentul sistemului demografic, al structurilor, pe de o parte și a fluxurilor — fertilitatea și mortalitatea — pe de altă parte. Atenție deosebită s-a acordat efectului posibil al politicii demografice asupra comportamentului demografic în perspectivă, prezentându-se pe larg experiența României.

Discuțiile și intervențiile, la un înalt nivel științific, au permis identificarea unor puncte de vedere comune, de natură să faciliteze o nouă generalizare a teoriei tranziției demografice, ca model explicativ și predictiv, în condiții variate ale evoluției demoeconomice.

Vladimir Trebici

⁴ *Bibliografia delle opere demografiche in lingua italiana* (1930—1965), a cura di A. Golini, 1966 și *Bibliografia delle opere demografiche italiana* (1966—1972) a cura di A. Golini și G. Caselli, 1973, dau peste 4000 de referințe bibliografice.

AL XI-LEA CONGRES AL SOCIETĂȚII EUROPENE PENTRU SOCIOLOGIE RURALĂ

— Helsinki, Finlanda — 9-15 August 1981 —

Cel de-al XI-lea Congres al societății europene de sociologie rurală se va ține la Helsinki, Finlanda, între 9—15 august 1981, cu tema: *Cit de rural este viitorul nostru?*

În cadrul lucrărilor pregătitoare, Comitetul Științific al societății a elaborat tematica generală și tematica grupelor de lucru.

Urbanizarea a însoțit întotdeauna dezvoltarea economică și a afectat nu numai viața din oraș dar a îmbunătățit și condițiile de

viață din arile rurale, transformând societatea rurală în întregime. Standardele de viață și patternurile de consum din rural au

urmat exemplul orașelor deoarece productivitatea urbană a schimbat patternurile de producție agricole, piețele și întregul context socio-economic al producției rurale. În acest proces, atât avuția fizică cât și puterea socială au tins să se concentreze în orașe, la care s-a asociat creșterea economică, schimbarea culturală și centralizarea resurselor și oamenilor.

Revoluția industrială a schimbat viața omului și a îmbunătățit condițiile de viață într-un ritm rapid. În lumina acestei experiențe, progresul uman a fost tot mai mult conceput ca fiind identic cu un proces continuu de creștere economică. În ultimii ani, totuși, productivitatea industrială a crescut atât de repede încât nu se pot crea altele locuri noi de muncă pe cât se reduc cele existente. Apare tot mai evidentă coexistența și interrelația cauzală a standardelor de viață fără precedent din țările bogate cu sărăcia extremă și foamea din lumea a treia.

Multe simptome indică faptul că, creșterea economică a atins sau tinde să atingă limite dincolo de care bunăstarea mai degrabă diminuează decât sporește și creează serioase amenințări atât mediului natural, cât și interacțiunii sociale, sănătății mentale, calității vieții umane, păcii mondiale și existenței fizice a omenirii.

Deși urbanizarea poate fi considerată ca un simptom mai degrabă decât o cauză a unor astfel de probleme, în căutarea tot mai intensă de alternative, se așteaptă din partea societății rurale sugestii. Întemeiat sau nu, interesul pentru patternurile de viață și forme rurale de producție și organizare socială, este rapid revitalizat, odată cu atenția acordată ciclurilor ecologice pentru conservarea mediului înconjurător natural.

Multe din experimentările cu forme alternative de viață sînt de dată recentă. Dar este evidentă conștientizarea că o creștere economică susținută și implicațiile negative ale acestei creșteri amenință să depășească avantajele ei. Concepte ca raționalizarea economică, centralizarea, urbanizarea, considerate cu două decenii în urmă aproape sinonime cu progresul, sînt în prezent privite cu neîncredere, dacă nu cu aversiune. O descentralizare, o viață în armonie cu natura în mai mare măsură, o autonomie economică, cu o producție de tip gospodăresc și pe scară mică, reîntegrarea muncii, a producției și a consumului în mediul înconjurător natural, par să ofere cele mai evidente alternative pentru mulți. În contrast cu practica științifică de acum 1-2 decenii, proiectarea tendințelor actuale în viitor apare din ce în ce mai lipsită de sens. Societatea industrială atinge un punct în dezvoltarea ei, în care o serie de schimbări majore par inevitabile.

Viitorul congres și-a propus să discute, în mod critic, semnificația unor astfel de tendințe pentru societatea rurală și pentru societate în general. Evitînd nostalgia „criticii culturale” conservatoare — ca și reînvierea activismului romantic al reîntoarcerii la natură, el va încerca să determine ce prospecte pozitive pot fi găsite în modelele societății care pun mai mult accent pe dezvoltarea rurală, locuirea rurală, producția descentralizată și o mai mare încredere în ciclurile naturale decât pe soluțiile tehnice.

Discuția va ridica multe probleme ca: Poate agricultura, horticultura și silvicultura sau alte ocupații să ofere locuri de muncă pentru acele grupuri în creștere, pentru care industriile automatizate și un sistem de distribuție computerizat nu mai pot oferi locuri de muncă? Pot fi create ocupații noi, cu semnificație umană, mai ușor și mai ieftin în ariile rurale? Mai mult timp liber, mai multe resurse auxiliare pot compensa munca făcută în prezent în rural, pot resursele, pentru scopuri importante dar pînă acum neglijate (precum conservarea, controlul poluării, menținerea unui echilibru natural precar), să contribuie la rezolvarea problemelor privind ocuparea forței de muncă? Tendințele actuale ne vor forța să reexaminăm altitudinea noastră față de muncă, distribuție și remunerație? Este bine să renunțăm la descentralizare, să trecem accentul de la soluțiile urbane spre cele mai rurale ale șomajului privind constrîngerile de trafic și energie, poluarea, sărăcia, inegalitatea internațională și cursa înarmărilor? Ne vor forța astfel de alternative ca eventual să întoarcem cursul urbanizării?

În multe, dacă nu în toate domeniile vieții sociale, sintem confrunțați cu probleme legate de această temă majoră, probleme care pot fi sintetizate în întrebarea pe care am ales-o ca temă majoră a următorului nostru Congres.

Cît de rural este viitorul nostru? Ocuparea forței de muncă — tendințe și alternative. Această temă este menită să invite pe sociologii rurali să răspundă provocării cu care se confruntă reînvierea interesului pentru formele rurale de viață. Ea trebuie să stimuleze, în aceeași măsură, discutarea contribuțiilor pe care societatea rurală le poate oferi la o soluționare a problemelor tot mai presante ale ocupării forței de muncă, probleme cu care este de așteptat că vom fi confrunțați în viitor precum și cu schimbările din viața socială pe care le va genera. Cele șase subiecte formulate pentru grupurile de lucru nu sînt în mod necesar obligatorii și exclusive, pot fi sugerate și altele pentru a fi adăugate sau pentru a le înlocui pe acestea iar participanții potențiali sînt invitați să contribuie cu sugestii și comentarii.

1. *Ocuparea forței de muncă în rural și sisteme alternative de exploatare agricolă.* Acest grup poate discuta probleme privind utilizarea resurselor de muncă în gospodăriile familiale, agricultura cooperatistă și diversificarea ocupării forței de muncă în rural, feminizarea activităților agricole productive, forța de muncă excedentară în rural și subutilizarea ei, perspective ale creșterii productivității agricole și eliberarea forței de muncă din rural. Pot fi puse în discuție aspecte sociologice ale fermelor private, fermelor colective și de stat așteptându-se în special unele contribuții interesante din partea sociologilor rurali din Europa de Est.

2. *Remunerarea noneconomică și munca rurală neplătită.* Această temă este deschisă discutării valorilor vieții, beneficiilor rezidenței la țară, acelor remunerații economice care nu sînt făcute în bani. De asemenea, problemelor referitoare la legăturile dintre valorile economice și calitatea vieții privind modul în care se pot evalua bunurile care nu pot fi măsurate în termeni de prețuri, spre deosebire de bunurile economice.

3. *Aspecte sociale ale planificării rurale.* Acest grup nu intenționează să pună în dezbatere aspecte tehnice ale sistematizării, metodelor de prognoză etc., ci mai degrabă să discute asupra modului în care sistematizarea poate pregăti și stimula forme alternative de viață, poate influența viața în mediile rurale și ghida procesul de dezvoltare rurală într-o direcție dorită. De asemenea, poate include o examinare a scopurilor alternative și mijloacelor de planificare (sistematizare) pentru viitorul nostru.

4. *Alternative de ocupare a forței de muncă: ocupații vechi și noi în dezvoltarea rurală.* În următorii 20 de ani satele vor juca un rol foarte important în oferirea unor noi locuri de muncă. Acesta trebuie să însemne, în mod necesar realocarea resurselor existente. Premisele sociale și consecințele unor astfel de realocări trebuie să fie făcute explicite și discutate. Tema poate, de asemenea, să invite la considerații în legătură cu rolul ocupării forței de muncă în rural asupra dezvoltării lumii a treia.

5. *Consecințe sociale ale conservării resurselor și interesul pentru mediul înconjurător în producția agricolă.* Raționalizarea utilizării energiei, conservării resurselor, reciclării și conservării peisajului va schimba, fără îndoială, structurile agricole și va influența ocuparea agricolă. Cerințele producției în schimbare, distribuții și utilizării energiei pot, de asemenea, crea arii de activități agricole, de la autoasigurarea energiei pînă la producția sporită de carburanți.

6. *Organizații rurale și dezvoltare.* Acest grup își propune să urmărească mai ales, dar nu exclusiv, problemele țărilor sărace și

prospectele lor de dezvoltare. *Ce rol joacă cooperativele și uniunile agricole?* Pentru a permite participarea activă a maselor rurale sărace în luarea deciziei asupra dezvoltării rurale, cooperarea formală și informală și potențialul lor ar putea să devină o problemă majoră pentru discuții. Rolul sociologilor rurali care lucrează la proiectele internaționale de dezvoltare poate constitui o parte a acestor discuții sau, chiar, o tematică de grup separată.

Intenția nu este de a impune sau influența viitoarele discuții ci numai de a sugera cîteva probleme posibile a căror discutare considerăm că ar fi util să le organizeze Congresul.

Pînă de curînd, industriile țărilor mai bogate au oferit de lucru micilor fermieri ale căror ferme au devenit inutile prin raționalizarea agriculturii. Tendința nu a fost niciodată lipsită de critici. Subocuparea urbană crescîndă a pus în evidență transformarea arilor rurale îndepărtate în zone problemă, unde un procent crescut de populație este lipsit de posibilitatea de a lucra, pierzîndu-și locul din industriile urbane.

Agricultura mecanizată a devenit periculos de vulnerabilă față de dificultățile (chiar cele mai mici) de aprovizionare cu energie; ea produce mult mai puțină energie decît consumă, cele mai mici schimbări în prețul petrolului pot genera perturbări serioase în balanța economică dintre producția agricolă și piața alimentelor. În timp ce fermierul individual care are pămînt suficient poate totuși să facă față unor costuri de producție mai ridicate prin raționalizarea mai strictă și prin producție mai ridicată, fermierii mai mici trebuie să suporte costul. Această tendință provoacă reacții publice crescînde față de costurile în rapidă creștere pentru o supraproducție agricolă care, paradoxal, din cauza costurilor enorme, nu pot fi distribuite milioanele de subnutriți și de infomeți de pe glob. Creșterile recente ale prețurilor petrolului par să facă din fabricarea alcoolului, extras din produsele agricole pentru combustibil, o întreprindere profitabilă. Posibilitatea producerii energiei pentru consumul de lux care cîștigă în competiția cu producerea alimentelor pentru masele sărace, ale țărilor în curs de dezvoltare, fără putere de cumpărare — deschide noi dimensiuni patologiei economice.

În lumea a treia, unde marea majoritate a populației trăiește încă în medii rurale, mai ales în agricultură, este evident că industrializarea nu poate să rezolve toate problemele subocupării. În multe societăți aflate în plină dezvoltare, industriile cu creșterea cea mai rapidă abia pot să țină ritmul creșterii populației. Doar agricultura care procură în primul rînd mijloacele de subsistență pentru familia de țărani și, numai în al doilea rînd produce un surplus pentru piață, pare să

ofere soluția realistă pentru majoritatea celor săraci. Analize socioeconomice mai aprofundate relevă că majoritatea populației, din așa-numitele arii rurale înapolate, este în întregime neafectată de activitățile economice urbane. Ea este săracă nu pentru că îi lipsește integrarea pe piață, ci pentru că îi lipsește independența. Printr-o multiplicitate a mecanismelor de extracție a resurselor ea hrănește pe muncitorii urbani și asigură materiile prime și bunurile de export. Ei îi lipsește însă puterea de cumpărare nu pentru că nu au nimic de oferit pe piața urbană, ci pentru că primesc atât de puțin înapoi. Ceea ce apare drept iraționalism conservator este, de fapt, o lecție de experiență care i-a învățat să se restrângă la o economie de subsistență. Autosuficiența este singura lor cale de a minimaliza pierderile și exploatarea, datorită și dependenței.

Tendința de reruralizare a ajutoarelor de dezvoltare este vizibilă în ultimii ani. De la cuvântarea Președintelui Băncii Mondiale McNamara, la Nairobi, din 1973, când s-a anunțat o redirectionare a ajutorului față de populația săracă din rural, multe agenții de ajutoare au orientat, cel puțin teoretic, ajutorul lor către programele de dezvoltare din mediile rurale. Multe dintre aceste programe și-au orientat producția mai ales pentru piață, nu pentru a ridica bunăstarea familiilor de fermieri. De asemenea, inovațiile tehnice au continuat să aibă un efect net urbanizator, cu toată orientarea rurală. Totuși apar și multe semne încurajatoare că lucrurile se mai pot schimba.

„Conferința Mondială asupra reformei agricole și dezvoltării rurale” desfășurată la Roma, în iulie 1979 a evidențiat aceste schimbări recunoscând participarea ruralilor săraci ca un drept uman și ca o precondiție la dezvoltarea rurală. Potrivit acestor principii, ajutorul pentru dezvoltare va fi reorientat spre sprijinirea propriilor eforturi ale populației rurale, în locul cunoștințelor tehnice și investițiile de capital oferite pentru proiectele și programele guvernamentale. Cum se va schimba societatea rurală din țările în curs de dezvoltare, cum va fi această dezvoltare atunci când majoritatea celor din rural vor primi nu numai mașini și bani, ci și inițiative și control asupra proceselor dezvoltării?

Descentralizarea în luarea deciziilor privind nu numai alocarea resurselor din partea statului pentru dezvoltarea agricolă, poate fi un pas

pentru ca ruralii să aibă mai multă influență și inițiativă. Problema este mult mai urgentă pentru țările aflate în curs de dezvoltare, dar nu de mai puțină importanță chiar pentru sectoarele rurale ale societăților industrializate.

Depopularizarea terenurilor îndepărtate din cadrul societăților industrializate, pentru utilizarea forței de muncă din agricultură, care cunosc o raționalizare rapidă a producției agricole, marginalizarea majorității populației rurale în societățile în curs de dezvoltare, predominant rurale, solicită o orientare radical nouă în modul nostru de a distribui munca, venitul și consumul. Nevoile crescînde de locuri de muncă nu înseamnă noi ocupații în toate cazurile; ea poate cere numai forme noi de a remunera munca care este făcută în orice caz. Aranjamentele norvegiene în timpul vacanței fermierilor sînt un exemplu interesant, reforma pămîntului în Etiopia este un alt exemplu al deciziilor administrativ-politice care dă producătorilor agricoli posibilitatea de a câștiga mult mai mult pentru aceeași muncă. Pensile de bătrînețe pentru fermieri, precum și prețurile progresive la produsele agricole care validează munca mai degrabă, decît produsul ei vandabil pe piață, sînt măsuri aplicate cu succes pentru a contrabalansa consecințele economice negative ale decalajelor geografice și naturale și ale dezavantajelor economice. Pot fi consolidate astfel de experimente, care să devină indicatoare pentru noile politici agricole, pentru o reevaluare a muncii rurale?

Grupuri care experimentează noi forme de viață se înmulțesc rapid în societățile occidentale industrializate. Fără îndoială, ele încearcă un răspuns nemulțumitor și insecurității larg resimțite în cadrul tendințelor sociale prezente. Dar ce pot însemna aceste experimente pentru viitorul nostru? Indiferent dacă acest „al nostru” are în vedere familia individuală sau lumea întreagă, sentimentul că viitorul ne va confrunta cu condiții imprevizibile, cu noi provocări, se răspindește rapid. Este momentul major, ca noi, Societatea europeană pentru sociologie rurală, să examinăm provocarea și să ne întrebăm, în mod serios, cu ce putem să contribuim la clarificarea alternativelor existente și să pregătim acele noi soluții pe care dorim să le discutăm, cit de rural va fi viitorul nostru?